СОЦИЈАЛНО-ЕКОНОМСКИ ПОЛОЖАЈ И ЗДРАВСТВЕНЕ ПОТРЕБЕ БОРАЦА И ВОЈНИХ ИНВАЛИДА У БЕОГРАДУ

Бранислав Поповић¹, Предраг Јелача², Христо Анђелски³, Зоран Дурлевић⁴, Предраг Ђорђевић⁵,
Андреја Мереник⁶

SOCIO-ECONOMIC STATUS AND HEALTH NEEDS OF VETERANS AND MILITARY INVALIDS IN BELGRADE

Branislav Popović, Predrag Jelača, Hristo Andelski, Zoran Durlević, Predrag Đorđević, Andreja Merenik

Сажетак

Циљ: Обрадити прикупљене податке о здравственом стању и социјалним потребама бораца НОР-а и војних инвалида, у периоду 2008–2011. године, на подручју 17 општина Београда, анализирати добијене податке и предложити одговарајуће мере.

Метод: Организовано је прикупљање, обрада и интерпретација података предвиђених пројектима од стране чланова Канцеларије за борацко-инвалидску заштиту Градског одбора СУБНОР-а и Комисије за борацко-инвалидску заштиту Републичког одбора СУБНОР-а, а финансијски је подржано од Министарства за рад и социјална питања и Канцеларије за избор пројеката невладиних и друштвених организација при Градској управи – Секретаријат за социјалну заштиту града Београда.

Резултати: Анкетирано је 4.523 учесника НОР-а, укључујући 399 војних инвалида, од тога 3.316 мушкараца и 1.207 жена. Највећи број анкетираних (70,0%) припада најстаријој старосној групацији – 85 и више година. Од 3.559 анкетираних, преко две трећине њих (41,5%) сопствено здравље је оценило као задовољавајуће, нешто више (44,1%) као лоше и 14,5% као врло лоше. Из добијених одговора је закључено да имају у просеку два до три

Summary

Objective: Process the collected data on health and social needs of the Liberation War Veterans and disabled veterans, in the period 2008 - 2011. year, in 17 municipalities of Belgrade, to analyze the obtained data and suggest appropriate measures.

Method: The organized collection, processing and interpretation of data provided for projects by members of the Office of Veterans protect the City Board of SUBNOR and Commission for the Protection of War Veterans of the Republic Board of SUBNOR, and financially supported by the Ministry of Labour and Social Affairs and the Office for selection of projects of non-governmental social organizations in the City Administration - Secretariat for Social Welfare of the City of Belgrade.

Results: 4523 NOR participants were surveyed, including 399 disabled veterans, of which 3316 men and 1207 women. The largest number of respondents (70.0%) belongs to the oldest age group - 85 and over. Of 3559 respondents, over two thirds (41.5%) own health was assessed as satisfactory, slightly more (44.1%) as bad and 14.5% as very poor. From the responses received, it was concluded that they have an average two to three diseases. Of particular importance is information about 226 fixed, and 1284 (42.9%) limited mobile soldiers. When asked about moving out of

¹ Бранислав Поповић, Савез удружења бораца народноослободилачког рата Србије, Градски одбор СУБНОР, Београд.

² Предраг Јелача, Савез удружења бораца народноослободилачког рата Србије, Градски одбор СУБНОР, Београд.

³ Христо Анђелски, Савез удружења бораца народноослободилачког рата Србије, Градски одбор СУБНОР, Београд.

⁴ Зоран Дурлевић, Савез удружења бораца народноослободилачког рата Србије, Градски одбор СУБНОР, Београд.

⁵ Предраг Ђорђевић, Савез удружења бораца народноослободилачког рата Србије, Градски одбор СУБНОР, Београд.

⁶ Андреја Мереник, Савез удружења бораца народноослободилачког рата Србије, Градски одбор СУБНОР, Београд.

обољења. Посебан значај има податак о 226 непокретних, као и 1.284 (42.9%) ограничено покретних бораца. На питање о кретању ван куће, од 3.466 позитивних одговора, 2.139 (61.8%) је без ограничења, док их је 1.327 (38.2%) ограничено покретно. Ограничене могућности одржавања личне хигијене регистроване су код једне трећине анкетираних. Према добијеним подацима од 3.718 анкетираних, једна четвртина (24,9%) живи сама, 37,3% у двочланом и 37,9% у домаћинству са три и више чланова. Материјално стање анкетираних бораца, према њиховим изјавама, оцењено је као добро у 47,4% случајева, подношљиво (41,3) и као лоше код 425 (11,3%). Сваки четврти анкетирани истакао је потребу за услугама помоћи у кући, а 16,6% анкетираних жели смеиштај у дом.

Закључак: Покренути и перманентно спроводити мере и активности примерене нађеном стању и актуелним потребама бораца, а све у циљу отклањања препрека и побољшања и унапређења бриге о преживелим борцима и члановима њихових породица.

Кључне речи: Борци, војни инвалиди, здравствено стање, социјално-економски положај.

3466 positive responses, 2139 (61.8%) without restriction, while the 1327 (38.2%) limited mobility. Limited facilities for personal hygiene were found in one third of respondents. According to the data from the 3718, one-quarter of respondents (24.9%) lived alone, 37.3% in households with two members and 37.9% in households with three or more members. The financial situation of the surveyed soldiers, according to their statements, it was assessed as good in 47.4% of cases, tolerable (41.3) and as poor in 425 (11.3%). One in four respondents said the need for home help services, and 16.6% of respondents want that placement in the home.

Conclusion: To initiate and implement permanent measures and activities appropriate to the found facts and the current needs of veterans, with the aim of removing obstacles and improving the care of the surviving veterans and their families.

Keywords: Veterans, disabled veterans, health status, socio-economic status.

УВОД

У периоду 2008–2011. године на подручју свих 17 општина Београда извршено је прикупљање података о здравственом стању и социјалним потребама бораца НОР-а и војних инвалида. Ова активност је иницирана од Републичког одбора СУБНОР-а Србије, а реализована је на основу посебних пројеката које је финансијски подржало Министарство за рад и социјална питања и Канцеларија за избор пројеката невладиних и друштвених организација при Градској управи – Секретаријата за социјалну заштиту града Београда.

Организација спровођења активности на прикупљању, обради и интерпретацији података предвиђених наведеним пројектима поверена је Канцеларији за борачко-инвалидску заштиту Градског одбора СУБНОР-а и Комисији за борачко-инвалидску заштиту Републичког одбора СУБНОР-а. На основу наведеног, комисије су током реализације пројеката, оствариле непосредну сарадњу са Општинским одборима борачких организација.

Овај извештај садржи сумарне резултате реализације пројеката у току 2008, 2010. и 2011. године по општинама које су тих година биле обухваћене анкетирањем.

ЦИЉ

Основни циљ и задатак због кога је ова активност планирана односио се на сагледавање актуелног стања и употпуњавања слике о здравственим и социјално-економским потребама бораца НОР-а, како би се на основу тога могле планирати и спроводити одговарајуће мере и мобилисати одговарајуће државне и друштвене институције, организације и удружења, и тако се повећао ниво бриге о овој вулнерабилној, од туђе помоћи зависној популацији бораца и војних инвалида.

МЕТОДОЛОГИЈА

У току 2008. године пројектом су обухваћене борацке организације у општинама: Гроцка, Звездара, Земун, Младеновац, Нови Београд и Чукарица.

Године 2010. пројекат је реализован у општинама: Вождовац, Обреновац, Палилула, Раковица, Савски венац и Сурчин, а у 2011. години у општинама: Барајево, Врачар, Лазаревац, Сопот и Стари град.

За прикупљање података коришћен је Упитник са питањима груписаним у три

области: општи подаци, здравствено стање (укључујући податке о онеспособљености и степену зависности од туђе неге и помоћи) и социјалне прилике (породичне и стамбене прилике, материјално стање и друго).

Попуњавање упитника обавили су чланови општинских борацких организација и њихови сарадници, а по договору са члановима комисија за борацко-инвалидску заштиту Градског и Републичког одбора СУБНОР-а.

РЕЗУЛТАТИ

1. Основни подаци о анкетираним борцима

У периоду 2008–2011. године, у свих 17 општинама Београд анкетирано је 4.523 учесника НОР-а, укључујући 399 војних инвалида, од тога 3.316 мушкараца и 1.207 жена. У току 2008. године анкетирање је спроведено у општинама где су до тада остваривани запажени резултати у раду борацких организација, водећи рачуна о броју чланова СУБНОР-а. Од 3.107 анкетираних, преко 2.000 се односило на Нови Београд (табела 1).

Табела 1. Основни подаци о анкетираним борцима 2008, 2010 и 2011. године.

Година	Општина	Број анкетираних			
		Свега	Мушкарци	Жене	
			Број	Број	%
2008.	Гроцка	27	27	-	-
	Звездара	476	361	115	24,2
	Земун	176	111	65	34,9
	Младеновац	245	190	55	22,5
	Нови Београд	2048	1483	565	27,6
	Чукарица	135	95	40	29,7
	Свега	3107	2267	840	27,0
2010.	Вождовац	213	146	67	31,5
	Обреновац	192	177	15	7,9
	Палилула	93	57	36	38,7
	Раковица	175	135	40	22,9
	Савски венац	333	213	120	27,7
	Сурчин	165	103	62	37,6
	Свега	1171	831	340	29,0
2011.	Барајево	59	59	-	-
	Врачар	55	42	13	23,7
	Лазаревац	71	63	8	11,3
	Сопот	45	45	-	-
	Стари град	15	9	6	40,0
	Свега	245	218	27	11,1
УКУПНО		4523	3316	1207	26,7

С обзиром на то да упитници достављени на статистичку обраду нису садржавали одговоре на сва питања, израчунавање појединих параметара вршено је не на

укупан број анкетираних, већ према броју позитивних одговора на та питања.

Тако је старосна структура израчуната на 3.844 позитивних одговора (табела 2).

Табела 2. Старосна структура анкетираних бораца.

Године посматрања	Општина	Број позитивних одговора	Старосне групе					
			Испод 80		80–84		85 и више	
			Број	%	Број	%	Број	%
2008.	Гроцка	27	2	7,4	13	48,1	12	44,4
	Звездара	188	12	6,4	94	50,0	82	43,6
	Земун	140	5	3,6	76	54,3	59	42,1
	Младеновац	242	70	28,9	92	38,0	80	33,1
	Нови Београд	1714	20	1,2	196	11,4	1498	87,4
	Чукарица	134	10	7,5	57	42,5	67	50,0
	Свега	2445	119	4,9	528	21,6	1798	73,5
2010.	Вождовац	213	9	4,3	57	26,8	147	69,1
	Обреновац	192	12	6,3	41	21,4	139	72,4
	Палилула	90	3	3,4	18	20,0	69	76,7
	Раковица	167	4	2,4	65	39,0	98	58,7
	Савски венац	329	47	14,3	86	26,2	196	59,6
	Сурчин	165	115	69,7	20	12,2	30	18,2
	Свега	1156	190	16,5	287	24,9	679	58,8
2011.	Барајево	58	-	-	6	10,3	52	89,7
	Врачар	54	-	-	7	13,0	47	87,0
	Лазаревац	71	2	2,8	10	14,1	59	83,1
	Сопот	45	-	-	-	-	45	100,0
	Стари град	15	-	-	3	20,0	12	80,0
	Свега	243	2	0,8	26	10,7	215	88,5
	УКУПНО	3844	311	8,1	841	21,9	2692	70,0

Највећи број анкетираних (70,0%) припада најстаријој старосној групацији – 85 и више година (табела 1. и 2)

Значајно веће учешће испитаника млађих од 80 година у општинама Младеновац и Сурчин упућује на закључак да су анкетавањем обухваћени и сродници и потомци бораца НОР-а.

2. Здравствено стање и физичке способности

С обзиром на карактер истраживања, подаци о здравственом стању анкетираних представљени су као субјективна оцена испитаника који су дали одговоре на постављена питања. Од 3.559 анкетираних, преко две трећине њих (41,5%) оценило је сопствено здравље као задовољавајуће, нешто више (44,1%) као лоше и 14,5% као врло лоше (табела 3).

Табела 3. Здравствено стање анкетираних

Година	Број одговора	Субјективна оцена здравља					
		Задовољавајуће		Лоше		Веома лоше	
		Број	%	Број	%	Број	%
2008.	2300	879	38,2	1061	46,1	360	15,7
2010.	1047	488	46,6	434	41,5	185	11,8
2011.	212	109	51,4	72	34,0	31	14,6
СВЕГА	3559	1476	41,5	1567	44,1	516	14,5

Испитаницима са лошим и врло лошим здравственим стањем понуђена је могућност да наведу разлоге таквог стања. Из добијених одговора закључено је да имају у просеку два до три обољења.

Посебна димензија здравственог стања ове популационе групације садржана је у одговорима на питања о способности кретања у кући и ван куће (табела 4. и 5) и способности самосталног одржавања личне хигијене (табела 6).

Табела 4. *Способности кретања у кући.*

Година	Број одговора	Ниво покретљивости					
		Непокретан		Ограничено покретан		Без ограничења	
		Број	%	Број	%	Број	%
2008.	1717	137	8.0	790	46.0	790	46.0
2010.	1120	47	4.2	429	38.3	644	57.5
2011.	160	42	26.9	65	40.7	53	33.2
СВЕГА	2997	226	7.6	1284	42.9	1487	49.7

Посебан значај има податак о 226 непокретних, као и 1.284 (42.9%) ограничено покретних бораца.

На питање о кретању ван куће (табела 5), од 3.466 позитивних одговора, 2.139 (61.8%) је без ограничења, док их је 1.327 (38.2%) ограничено покретно.

Табела 5. *Способност кретања ван куће.*

Година	Број одговора	Ниво покретљивости			
		Без ограничења		Ограничено покретан	
		Број	%	Број	%
2008.	2148	1417	66.0	731	34.0
2010.	1089	578	53.0	511	47.0
2011.	229	144	62.9	85	37.1
СВЕГА	3466	2139	61.8	1327	38.2

Табела 6. *Способност сопственог одржавања личне хигијене.*

Година	Број одговора	Ниво способности			
		Потпуна		Ограничена	
		Број	%	Број	%
2008.	2159	1440	66.7	719	33.3
2010.	1098	727	66.3	371	33.7
2011.	231	157	68.0	74	32.1
СВЕГА	3488	2324	66.7	1164	33.4

Ограничене могућности одржавања личне хигијене регистроване су код једне трећине анкетираних. Ово може бити условљено и стањем менталног здравља, а не само као последица физичке онеспособљености.

3. Социјално-економске прилике

Породични статус посматран је на основу броја чланова домаћинства који живе заједно. Према добијеним подацима од 3.718 анкетираних једна четвртина (24,9%) живи сама, 37,3% у двочланом и 37,9% у домаћинству са три и више чланова.

Табела 7. Породичне и стамбене прилике.

Година	Број одговора	Број чланова домаћинства						Стамбене прилике	
		Сам/-а		Два		Три и више		Решене	Нерешене
		Број	%	Број	%	Број	%		
2008.	2415	563	23.3	933	38.6	919	38.1	2373	42
2010.	1105	305	27.6	375	34.0	425	38.4	1065	40
2011.	198	56	28.3	78	39.4	64	32.4	217	1
СВЕГА	3718	924	24.9	1386	37.3	1408	37.9	3655	83

Свакако да посебну пажњу борацких организација захтевају самци, а врло често и двочлана домаћинства због поодмакле старости и степена зависности од туђе неге и помоћи.

Иако број бораца који немају решено стамбено питање није велики (83), ипак је забрињавајући.

Материјално стање анкетираних бораца (табела 8), према њиховим изјавама, оцењено је као добро у 47,4% случајева, подношљиво у 41,3% и као лоше код 425 анкетираних (11,3%).

3.1. Потребе за услугама социјалне заштите

Табела 8. Материјално стање.

Година	Број одговора	Субјективна оцена стања					
		Добро		Подношљиво		Лоше	
		Број	%	Број	%	Број	%
2008.	2427	1225	50.5	911	37.5	291	12.0
2010.	1129	471	41.8	546	48.4	112	9.8
2011.	222	96	43.3	104	46.9	22	9.8
СВЕГА	3778	1792	47.4	1561	41.3	425	11.3

Ове потребе анализиране су на основу питања која се односе на помоћ у кући и смештај у дом за стара лица. С обзиром на старост испитаника, удео самачких домаћинстава, број непокретних и ограничено

покретних, не изненађује податак да је 1.145, односно сваки четврти анкетирани истакао потребу за услугама помоћи у кући (табела 9).

Табела 9. Потребе за услугама у кући и смештај у дом за стара лица.

Година	Број анкетираних	Субјективна процена потреба за			
		Помоћ у кући		Смештај у дом	
		Број	%	Број	%
2008.	3107	738	23.8	468	15.1
2010.	1171	324	25.5	215	16.9
2011.	245	87	35.5	67	27.3
СВЕГА	4523	1145	25.4	750	16.6

Исти разлози вероватно стоје иза изјава 750 анкетираних да жели смештај у дом. Иако се институционално збрињавање ста-

рих и инвалидних особа по типу домског смештаја не препоручују као најповољније решење, за многе случајеве је неопходно.

ЗАКЉУЧАК

Најважнији резултати овог истраживања, којим је обухваћено 4.523 учесника НОР-а, становника 17 градских општина Београда, на основу којих је употпуњено сазнање о здравственом стању, социјалним потребама, породичним приликама и материјалном стању су:

- борци НОР-а припадају најстаријој групацији становника Београда; преко 90 одсто анкетираних је старије од 80, а 70% преко 85 година. Њихове здравствене и социјалне потребе, мерене интензитетом коришћења здравствених услуга, потрошених лекова и степеном зависности од туђе неге и помоћи значајно су веће од просечних потреба становника Београда;
- око 60% анкетираних своје здравствено стање оцењује као лоше и веома лоше, оптерећено са два и више обољења;
- присутан је висок ниво физичке неспособљености у виду потпуне непокретности (7,6%) и немогућности самосталног кретања у кући и ван куће без туђе помоћи, односно ортопедских помагала; једна трећина анкетираних има тешкоћа при одржавању личне хигијене;
- од 3.718 анкетираних који су одговорили на питање о породичним приликама, 924 (24.9%) су самци, а 1.386 (37.3%) живе у домовима, најчешће старачком домаћинству;
- нерешено стамбено питање имало је 83 анкетираних, а лошег материјалног статуса било је 425 анкетираних;
- једна четвртина анкетираних (1.145) изразило је потребу за услугама помоћи у кући и 750 (16.6%) за смештај у дом. Ови захтеви су у корелацији са степеном неспособљености, лошим здравственим стањем и усамљеношћу;
- многе здравствене услуге недовољно су доступне, јер су ретке или неоствариве кућне посете здравствених радника, на здравствене услуге у здравственим

установама се дуго чека, још увек постоје грађевинске баријере, лекови се морају куповати.

Иако су многе констатације засноване на подацима добијеним од организованог броја бораца, број од преко 4.500 испитаника са подручја свих 17 општина града Београда, може се сматрати репрезентативним, те се констатације могу односити на укупну популацију бораца и војних инвалида.

Све што је до сада урађено неће оправдати уложени труд и потрошена материјална средства ако се не покрену и перманентно спроводе мере и активности примерене нађеном стању и актуелним потребама бораца, а све у циљу отклањања препрека и побољшања и унапређења бриге о преживелим борцима и члановима њихових породица.

ПРЕДЛОГ МЕРА

1. На локалном нивоу у оквиру борачких организација:

- а) остварити непосредан увид у индивидуално стање и потребе анкетираних бораца на основу података из приложеног списка;
- б) у зависности од евидентираних потреба, а у складу са сопственим могућностима и обавезама, организовати пружање помоћи у набавци лекова, намирница, штампе и других животних потреба.

2. На локалном нивоу у сарадњи са државним институцијама у области здравствене заштите на примарном нивоу и у области социјалне заштите треба доставити спискове непокретних и ограничено покретних бораца, бораца који живе сами или у двочланом старачком домаћинству и који имају потребу за услугама помоћи у кући, за посете здравствених радника (изабраног лекара, патронажне сестре).

ЛИТЕРАТУРА

1. Континуирана активност организација СУБНОР-а у 2012. години на рехабилитацији и унапређењу социјално-здравственог положаја бораца и војних инвалида. Савез удружења бораца Народноослободилачког рата Србије, Београд, 2012.

2. Закон о здравственој заштити. Сл. гласник РС 107/05.

3. Закон о здравственом осигурању. Сл. гласник РС 107/05.

4. Закон о социјалној заштити. Сл. гласник РС 24/11.

Контакт: Бранислав Поповић, градски одбор СУБНОР, Савски трг 9, Београд